

System wojskowego ratownictwa inżynierskiego

Streszczenie

Artykuł przedstawia system ratownictwa inżynierskiego funkcjonujący w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej do 2010 r. Stworzenie tego systemu było efektem wyciągnięcia wniosków z powodzi w 1997 r. Autor przedstawia historię tworzenia tego systemu, struktury organizacyjnej jednostek ratownictwa inżynierskiego, ich zadania oraz działanie w sytuacjach kryzysowych.

Słowa kluczowe: wojska inżynierskie, sytuacje kryzysowe, powódź inżynierska, sytuacje kryzysowe, powódź

Wstęp

Bezpieczeństwo jest kategorią, która dotyczy spraw globalnych danego państwa, regionu i osobistych, tworząc lub ograniczając szanse dla każdego z wymienionych wymiarów¹.

We współczesnym świecie klęski żywiołowe, a także katastrofy wywołane działalnością człowieka mogą stanowić poważne zagrożenie zarówno dla samego człowieka, jak i dla środowiska naturalnego oraz bezpieczeństwa państwa. Mogą one występować na obszarze gminy, powiatu, województwa lub kilku województw, na obszarze danego kraju lub każdego innego. Zagrożenia te dotyczą znacznej ilości poszkodowanych osób i ich mienia².

Zagrożenia, występujące na terytorium Polski, naukowcy dzielą na grupy:

- zagrożenia wynikające z wystąpienia katastrof naturalnych lub awarii technicznych, do których zaliczamy m.in.: powódzie, silne wiatry, trzęsienie ziemi, zaspasy śnieżne, epidemie, awarie techniczne, pożary, awarie chemiczne, katastrofy górnicze, komunikacyjne i budowlane, awarie urządzeń infrastruktury technicznej;

¹ S. Kowalkowski, *Niemilitarne zagrożenia bezpieczeństwa publicznego*, Warszawa 2011, s. 11.

² S. Kowalkowski, *Wojska inżynierskie w systemie zarządzania kryzysowego*, Warszawa 2013, s. 42.

- zagrożenia terrorystyczne;
- niebezpieczne przedmioty wybuchowe³.

Wojska inżynieryjne są tym rodzajem wojsk, które wspierają pod względem inżynieryjnym działania taktyczne innych rodzajów wojsk oraz są przygotowane do realizacji zadań ratowniczych i ewakuacyjnych w systemie wsparcia układu pozamilitarnego w sytuacji wystąpienia zagrożeń niemilitarnych oraz klęsk żywiołowych. Udział wojsk inżynieryjnych w działaniach militarnych oraz niemilitarnych wymaga skoordynowania działania posiadanych sił i środków inżynieryjnych, często rozproszonych na znacznym obszarze. Wśród czynników, które umożliwiają sprawne i efektywne wykonanie zadań inżynieryjnych wymienić możemy: struktury organizacyjne pododdziałów wojsk inżynieryjnych, wyposażenie techniczne, wyszkolenie żołnierzy i dyslokację jednostek. Planowanie wykorzystania pododdziałów inżynieryjnych w sytuacjach zagrożeń niemilitarnych jest procesem złożonym. Charakteryzuje się on potrzebą uwzględniania specyfiki wielu odmiennych zadań inżynieryjnych realizowanych w różnych fazach zarządzania kryzysowego. Szeroka gama zadań realizowanych we wszystkich fazach zarządzania kryzysowego powoduje, że żołnierze tych jednostek muszą być przygotowani do działań specjalistycznych i wielowariantowych. W przypadku braku doświadczonych specjalistów z wojsk inżynieryjnych mogą występować poważne zakłócenia realizacji zadań ratowniczo-ewakuacyjnych. Należy dodać, że rozwój techniki w wojskach inżynieryjnych wywiera ogromny wpływ na działania kryzysowe i wsparcie społeczeństwa w sytuacji wystąpienia zagrożeń niemilitarnych. Bezpieczeństwo i rozwój to dwa podstawowe wymiary istnienia jednostek i całych społeczności, w tym społeczności zorganizowanych w państwach lub organizacjach międzynarodowych. Te dwa wymiary wzajemnie się uzależniają od siebie; bez bezpieczeństwa nie można marzyć o rozwoju, który ma ułatwić zapewnienie bezpieczeństwa⁴.

1. Koncepcja utworzenia w siłach zbrojnych pododdziałów ratownictwa inżynieryjnego

Praktycznie od zawsze pododdziały wojsk inżynieryjnych były i są angażowane do wsparcia społeczeństwa w sytuacji wystąpienia klęsk żywiołowych i innych zagrożeń niemilitarnych. Współcześnie mamy coraz częściej do czynienia ze znaczną dynamiką zmian zachodzących w środowisku bezpieczeństwa, a bardzo częstszymi

³ Ibidem, s.42-60.

⁴ S. Koziej, *Bezpieczeństwo – istota, podstawowe kategorie i historyczna ewolucja*, „Bezpieczeństwo narodowe”, II-2011, nr 18, s. 19.

zjawiskami są anomalie pogodowe. W takich uwarunkowaniach wzrasta zaangażowanie pododdziałów wojsk inżynieryjnych w realizację zadań wsparcia układu pozamilitarnego. Aby zadania kryzysowe stawiane przed wojskami inżynieryjnymi mogły być sprawnie wykonane, muszą być spełnione dwa podstawowe warunki: pododdziały tych wojsk dedykowane do działań kryzysowych muszą być odpowiednio zorganizowane i wyposażone. Od wielu lat w wojskach inżynieryjnych podejmowane są różnorodne działania organizacyjno-techniczne, które zmierzają do opracowania takich struktur jednostek i pododdziałów wojsk inżynieryjnych, które zapewnią najbardziej efektywne wsparcie układu pozamilitarnego w sytuacji wystąpienia zagrożeń niemilitarnych. Zazwyczaj zmiany te wprowadzane są po analizie doświadczeń z udziału pododdziałów wojsk inżynieryjnych w przeciwdziałaniu i usuwaniu skutków zagrożeń niemilitarnych i klęsk żywiołowych.

Poważnym doświadczeniem dla Polski była letnia powódź w 1997 roku. Znaczna część kraju znalazła się pod wodą. Żywioł obnażył niedomagania państwa w zakresie walki z siłami natury oraz brak zorganizowanego systemu ratowniczo-ewakuacyjnego, w tym brak wyspecjalizowanych jednostek wojskowych do natychmiastowego reagowania w sytuacjach kryzysowych. Brakowało środków do ewakuacji powodzi i ich mienia oraz kompatybilnych dla różnych służb środków łączności. Ponadto brakowało regulacji prawnych normujących współpracę służb i zasady odpowiedzialności w działaniach kryzysowych. Podczas tej powodzi w działania ratowniczo-ewakuacyjne zaangażowano znaczne siły i środki wojsk inżynieryjnych. Po tych smutnych doświadczeniach Szefostwo Wojsk Inżynieryjnych Wojsk Lądowych⁵ podjęło prace nad stworzeniem koncepcji wojskowego systemu ratownictwa inżynieryjnego.

Założono, że w ramach tworzonego systemu jednostki ratownictwa inżynieryjnego będą zdolne do realizacji następujących zadań:

- ochrona mostów i budowli hydrotechnicznych przez kruszenie lodu, rozbijanie zatorów lodowych, obciążanie mostów itp.;
- ochrona wałów przeciwpowodziowych przez ich doraźne umacnianie;
- doraźna naprawa dróg i mostów;
- ewakuacja ludności i jej mienia z terenów szczególnie zagrożonych i zalanych;
- dowóz żywności, środków medycznych, wody pitnej i paszy do rejonów objętych powodzią.

⁵ Szefostwo Wojsk Inżynieryjnych Wojsk Lądowych – komórka organizacyjna w Dowództwie Wojsk Lądowych odpowiedzialna za szkolenie, wyposażenie i tworzenie strategii rozwoju wojsk inżynieryjnych.

W ramach tego systemu zaplanowano utworzenie ośmiu batalionów ratownictwa inżynieryjnego (brat. inż.), które miały stanowić samodzielne moduły inżynieryjne do działań kryzysowych. Jednostki te zostały dyslokowane w rejonach potencjalnie zagrożonych zatorami lodowymi i powodzią. Środki budżetowe przydzielone na ten cel pozwoliły na utworzenie, tzw. wariantu oszczędnościowego, czyli pięciu batalionów ratownictwa inżynieryjnego. Kadra do tych jednostek kierowana była z jednostek inżynieryjnych, które ulegały rozformowaniu w ramach reorganizacji potencjału sił zbrojnych. Wyposażenie batalionów stanowił sprzęt z rozformowywanych jednostek inżynieryjnych. Zakupy nowoczesnego sprzętu ograniczone zostały praktycznie do pozyskania kilkunastu łodzi płaskodennych i nowoczesnych silników typu Honda do tych łodzi, a także wysokowydajnych pomp motorowych do wypompowania wody. Sformowane zostały:

- 1. batalion z siedzibą w Krośnie Odrzańskim,
- 2. batalion dyslokowany w Brzegu,
- 3. batalion z siedzibą w Nisku,
- 4. batalion w Głogowie oraz
- 5. batalion dyslokowany w Dęblinie.

W planie tworzenia systemu ratownictwa inżynieryjnego zakładano ponadto sformowanie:

- 6. batalionu z siedzibą w Tczewie,
- 7. batalionu dyslokowanego w Kazuniu Nowym i
- 8. batalionu z dyslokacją w Szczecinie Podjuchach⁶.

W nazwie tych jednostek zawarto ich główne zadania i przeznaczenie. Myślą przewodnią formowania tych jednostek było stworzenie warunków i możliwości wykorzystania potencjału wojsk inżynieryjnych do realizacji zadań ratowniczych, bezpośrednio w trakcie powodzi (spływu lodów) oraz likwidacji skutków kataklizmów i katastrof. Głównymi elementami batalionów ratownictwa inżynieryjnego były dwa pododdziały realizujące zadania ratunkowe i ewakuacyjne, tj.: kompania ratownictwa inżynieryjnego oraz kompania ewakuacyjna.

W założeniach bataliony ratownictwa inżynieryjnego w czasie pokoju powinny być zdolne do ewakuowania ludności i mienia z rejonów zagrożonych lub objętych kataklizmem a także realizacji zadań inżynieryjnych związanych z odtwarzaniem sprawności obiektów komunikacyjnych, tj. dróg, mostów niskowodnych, wałów przeciwpowodziowych, jak również usuwanie zatorów na szlakach komunikacyjnych. W czasie działań wojennych jednostki te dedykowane

⁶ Zob. R. Żuchowski, *Ratownictwo inżynieryjne*, „Saper” 2002, nr 5, s. 6.

były do prowadzenia akcji ratowania wojsk i ludności w rejonach zatopień bądź masowych zniszczeń. Innym zadaniem było urządzenie przepraw mostowych i desantowe przez przeszkody wodne.

Siły i środki batalionu ratownictwa inżynieryjnego pozwalały wykonać następujące zadania:

- zapewnienie sprawnej ewakuacji ludzi, zwierząt i mienia z terenów zagrożonych;
- prowadzenie specjalistycznych prac inżynieryjnych związanych z odtwarzaniem sprawności uszkodzonych obiektów infrastruktury komunikacyjnej w rejonach dotkniętych żywiołem;
- usuwanie przeszkód powodujących piętrzenie wód w rzekach, blokujących szlaki komunikacyjne;
- budowa tymczasowych przepraw przez wąskie przeszkody wodne (przy wykorzystaniu mostów towarzyszących);
- prowadzenie prac związanych z naprawą i wzmacnianiem wałów przeciwpowodziowych;
- zapewnienie dowozu zaopatrzenia (żywności, wody pitnej, leków dla ludności oraz paszy dla zwierząt) na terenach dotkniętych kataklizmem⁷.

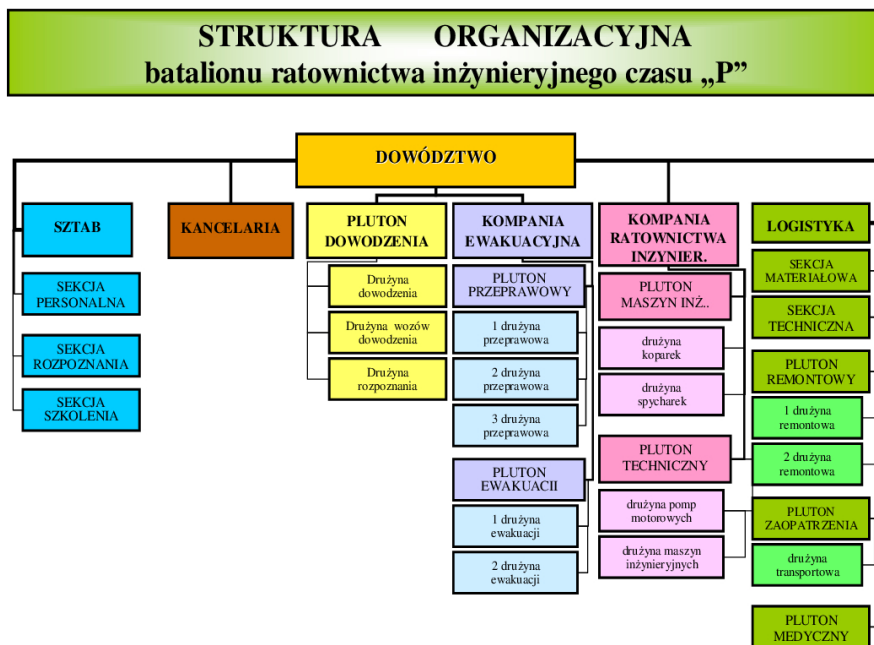
Terytorium Polski zostało podzielone na obszary według intensywności i prawdopodobieństwa wystąpienia zagrożeń powodziowych. Każdemu z batalionów ratownictwa inżynieryjnego wyznaczono rejon odpowiedzialności działania, który obejmował swoim zasięgiem kilka województw:

- 1. batalion – województwo lubuskie i zachodnia część województwa wielkopolskiego;
- 2. batalion – województwo opolskie i śląskie;
- 3. batalion – województwo podkarpackie i małopolskie oraz południowe powiaty województwa świętokrzyskiego;
- 4. batalion – województwo dolnośląskie;
- 5. batalion – województwo lubelskie oraz 8 powiatów województwa mazowieckiego;
- 6. batalion – województwo mazowieckie i część województwa podlaskiego;
- 7. batalion – województwo pomorskie i kujawsko – pomorskie;
- 8. batalion – województwo zachodniopomorskie⁸.

⁷ Ibidem, s. 6.

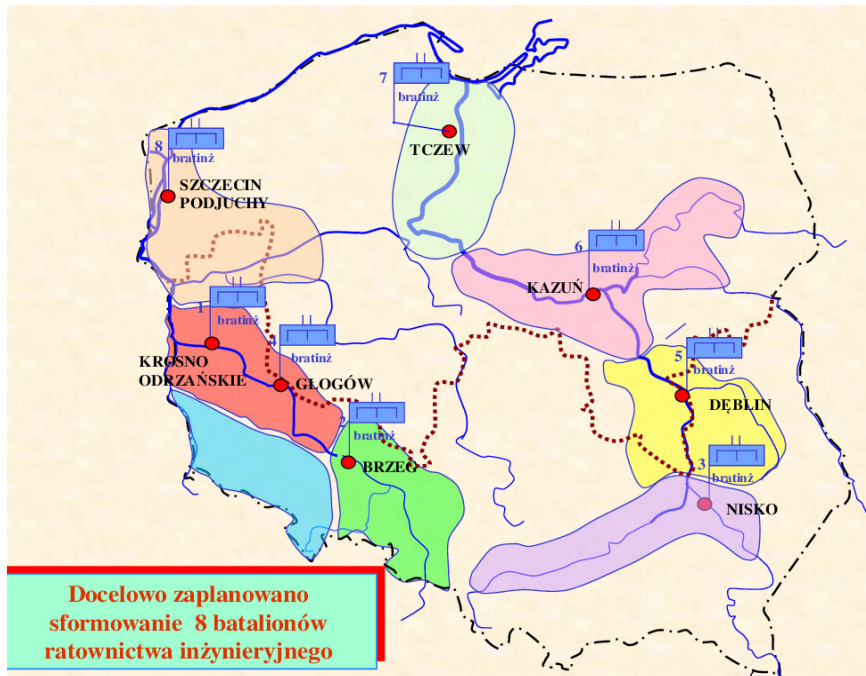
⁸ Ibidem, s. 7.

Zmieniające się środowisko bezpieczeństwa, ewaluacja zagrożeń niemilitarnych oraz prowadzona modernizacja techniczna wojsk inżynieryjnych powodowały, że struktura organizacyjno-techniczna batalionów ratownictwa inżynieryjnego ulegała kilkakrotnym modyfikacjom. Ostateczny kształt struktury organizacyjnej tych pododdziałów przedstawia rysunek 1.

Rysunek 1. Struktura organizacyjna batalionu ratownictwa inżynieryjnego
Źródło: Szefostwo Wojsk Inżynieryjnych Wojsk Lądowych.

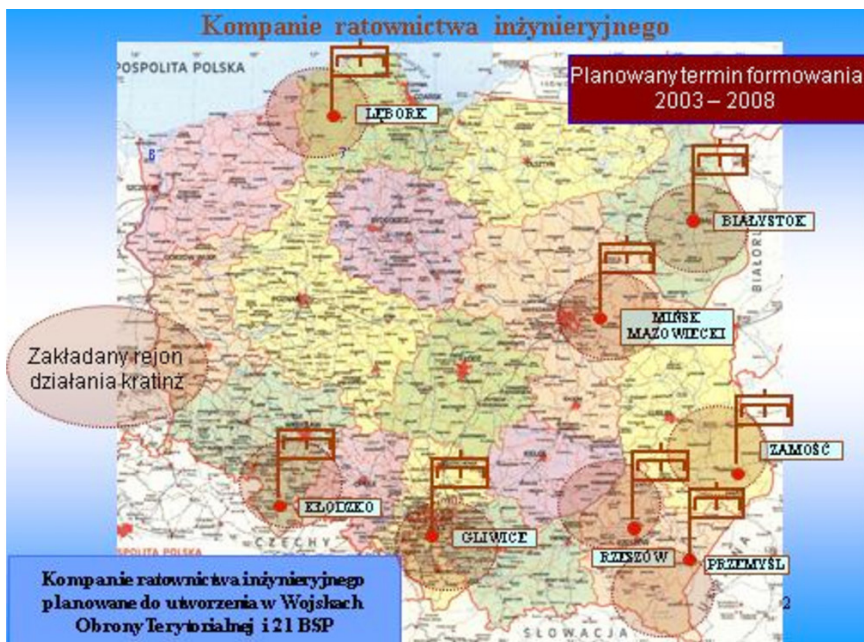
Dzięki przyjętej strukturze organizacyjnej, odpowiedniemu wyposażeniu w środki inżynieryjne i wysokiemu poziomowi wykszolenia żołnierzy, bataliony ratownictwa inżynieryjnego przez wiele lat swego funkcjonowania z powodzeniem realizowały różnorodne zadania ewakuacyjne i ratownicze. Należały do nich: zwalczanie powodzi i zjawisk lodowych, udział w akcjach ratowniczo-gaśniczych i usuwaniu skutków pożarów przestrzennych, odśnieżanie szlaków komunikacyjnych w czasie wystąpienia intensywnych opadów śniegu, jak również oczyszczanie terenu Polski z przedmiotów wybuchowych niebezpiecznych. Bataliony ratownictwa inżynieryjnego stanowiły integralną część Krajowego Systemu Reagowania Kryzysowego, a ich działania były zsynchronizowane z działaniami innych służb tego systemu. Rejony dyslokacji i odpowiedzialności batalionów ratownictwa inżynieryjnego zaprezentowano na Rysunku 2.

Rysunek 2. Rejony dyslokacji i odpowiedzialności brat.inż.

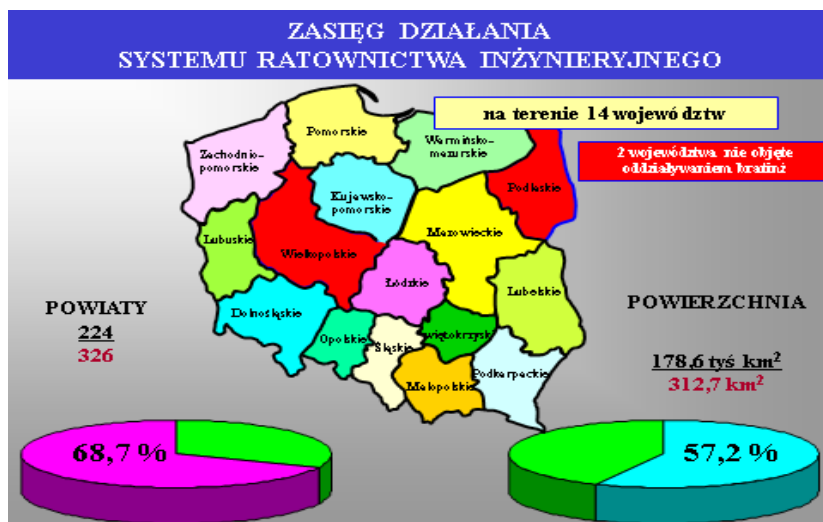
Źródło: Szefostwo Wojsk Inżynierskich Wojsk Lądowych.

Drugim elementem systemu ratownictwa inżynierskiego były kompanie ratownictwa inżynierskiego. Planowano utworzenie takich pododdziałów w jednostkach Obrony Terytorialnej, a miejscem ich dyslokacji miały być miasta: Kłodzko, Gliwice, Rzeszów, Przemyśl, Zamość, Mińsk Mazowiecki, Białystok i Łęborg. Pododdziały Obrony Terytorialnej w swych zadaniach miały ujętą pomoc społeczeństwu w zwalczaniu klęsk żywiołowych i innych zagrożeń niemiilitarnych. Planowane rejony dyslokacji i odpowiedzialności kompanii ratownictwa inżynierskiego przedstawione zostały na Rysunku 3.

Rysunek 3. Rejony dyslokacji i odpowiedzialności kompanii ratownictwa inżynierskiego
 Źródło: Szefostwo Wojsk Inżynierskich Wojsk Lądowych.

Po zakończeniu formowania wszystkich ośmiu batalionów ratownictwa inżynierskiego, rejon ich działania objąłby 14 województw (zob. Rysunek 4.).

Rysunek 4. Zasięg działania systemu ratownictwa inżynierskiego
 Źródło: Szefostwo Wojsk Inżynierskich Wojsk Lądowych.

Należy stwierdzić, że planowana dyslokacja batalionów ratownictwa inżynieryjnego i kompanii ratownictwa inżynieryjnego (zob. Rysunek 2. i 3.) była trafna. Dzięki niej możliwe było maksymalne skrócenie czasu reakcji batalionu na wezwanie o pomoc.

W trakcie realizacji koncepcji tworzenia wojskowego ratownictwa inżynieryjnego, do 2005 roku pięć batalionów ratownictwa inżynieryjnego i jedna kompania ratownictwa inżynieryjnego osiągnęła gotowość do realizacji zadań ratowniczych i ewakuacyjnych. Były jednostkami samodzielnymi z elementami logistycznymi, które zapewniały im samowystarczalność w trakcie realizacji działań kryzysowych.

Rysunek 5. Rozmieszczenie pododdziałów ratownictwa inżynieryjnego w 2006 r.

Źródło: Szefostwo Wojsk Inżynieryjnych Wojsk Lądowych.

Proces realizacji koncepcji tworzenia systemu wojskowego ratownictwa inżynieryjnego zakończył się w 2006 roku. Do 2005 roku tylko pięć batalionów ratownictwa inżynieryjnego osiągnęło pełną zdolność do realizacji swych zadań ratowniczych i ewakuacyjnych. Bataliony te były jednostkami samodzielnymi z elementami logistycznymi, które zapewniały im samowystarczalność podczas realizacji działań kryzysowych. W związku z niewystępowaniem zagrożeń powodziowych podjęto decyzję o nieformowaniu pozostałych trzech batalionów

ratownictwa inżynierskiego. Bataliony ratownictwa z powodzeniem funkcjonowały do 2011 roku, kiedy rozformowaniu uległ ostatni z nich. W sytuacjach wystąpienia zagrożeń, włączanie batalionów ratownictwa inżynierskiego do działań ratowniczych realizowane było zgodnie z procedurami, które obowiązywały w siłach zbrojnych.

Działania ratowniczo-ewakuacyjne, które realizował przez batalion ratownictwa inżynierskiego w sytuacji wystąpienia zagrożeń, koordynowane były przez Szefa Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego, na którego obszarze odpowiedzialności trwała akcja ratownicza. Synchronizował on współdziałanie pododdziałów batalionu ratownictwa inżynierskiego z innymi elementami układu pozamilitarnego, tj.: policją, strażą pożarną i innymi służbami. Natomiast pododdziałami batalionu zawsze dowodził jego dowódca, który organizował zespoły ratownicze i kierował je do działań adekwatnie do rozwoju sytuacji kryzysowej. Ewakuacją ludności, jej mienia oraz zwierząt z rejonów objętych powodzią zajmowały się grupy ewakuacyjno-ratunkowe, organizowane one na bazie kompanii ewakuacyjnej. Do realizacji swych zadań wykorzystywały one zazwyczaj pływające transportery samobieżne (PTS) oraz łodzie płaskodenne wyposażone w silniki zaburtowe. Natomiast na bazie kompanii ratownictwa inżynierskiego tworzone były zgrupowania, których zadaniem było odtwarzanie sprawności uszkodzonych przez żywioł obiektów infrastruktury komunikacyjnej, usuwanie przeszkód powodujących piętrzenie wód w korytach rzek oraz przeszkód blokujących szlaki komunikacyjne, prowadzenie doraźnej odbudowy zniszczonych dróg oraz budowa tymczasowych przepraw przez wąskie przeszkody wodne. Wielokrotnie grupy te realizowały prace inżynierskie związane z doraźną naprawą i wzmocnieniem wałów przeciwpowodziowych. Poprzez swą dyspozycyjność oraz realizację działań kryzysowych, bataliony ratownictwa inżynierskiego budowały poczucie bezpieczeństwa wśród społeczności lokalnych.

Wnioski

Istota funkcjonowania batalionów ratownictwa inżynierskiego sprowadzała się do tego, że działanie tych jednostek zawsze podporządkowane było nadrzędnemu celowi, jakim była ochrona życia oraz mienia ludzi. Przez okres swego działania jednostki te wielokrotnie brały udział w działaniach kryzysowych. Żołnierze ratowali ludzi, zwierzęta oraz mienie w czasie powodzi, likwidowali zatory lodowe, pomagali odbudować zniszczone obiekty drogowo-mostowe, usuwali niewybuchy

i materiały niebezpieczne pochodzenia wojskowego. Niosąc pomoc poszkodowanej ludności w sytuacji wystąpienia zdarzeń nadzwyczajnych, potwierdzali słuszność ich utworzenia i funkcjonowania. Dzięki istnieniu batalionów ratownictwa inżynieryjnego, społeczność zamieszkująca tereny zagrożone powodzią czuła się bardziej bezpiecznie. Dziś w strukturach wojsk inżynieryjnych nie funkcjonują etatowe pododdziały dedykowane do działań kryzysowych i wsparcia układu pozamilitarnego w sytuacjach zagrożeń niemilitarnych. Jest to znaczne osłabienie systemu ratowniczo-gaśniczego niosącego pomoc ludziom w sytuacjach kryzysowych. Lukę, która powstała po likwidacji batalionów ratownictwa inżynieryjnego oraz kompani ratownictwa inżynieryjnego, mają wypełniać Wojskowe Jednostki Odbudowy, które są modułem inżynieryjnym dedykowanym do wsparcia systemu ratownictwa. Należy mieć tylko nadzieję, że nie będzie konieczności angażowania pododdziałów inżynieryjnych do wsparcia układu pozamilitarnego w sytuacji wystąpienia klęsk żywiołowych.

Bibliografia

1. Kowalkowski S., *Niemilitarne zagrożenia bezpieczeństwa publicznego*, Warszawa 2011.
2. Kowalkowski S., *Wojska inżynieryjne w systemie zarządzania kryzysowego*, Warszawa 2013.
3. Koziej S., *Bezpieczeństwo – istota, podstawowe kategorie i historyczna ewolucja*, „Bezpieczeństwo narodowe”, luty 2011, nr 18.
4. „Saper” 2002, nr 5.

Military engineering rescue system

Abstract

The article presents an engineering rescue system operating in the Armed Forces of the Republic of Poland until 2010. The creation of this system was the result of drawing conclusions from the flood in 1997. The author presents the history of creating this system, organizational structures of engineering rescue units, their tasks and operation in crisis situations.

Keywords: engineering army, crisis situations, flood